



The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

ŠIMO, D. - UBREŽIOVÁ, I. 2002. Vybrané problémy zahraničného agropotravinárskeho obchodu Slovenska. In: Agricultural Economicia, 2002. s. 339–342. ISSN 0139-570X

ŠIMO, D. 2002. Faktory predpokladu úspešného postavenia na agrárnom trhu v predstupovom období SR do EÚ. In: MVD 2002 I. diel – Ekonomika a manažment podnikov v procese globalizácie. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita (SPU), 2002, s. 424–425. ISBN 80-8069-027-8

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Dušan Šimo, CSc., Katedra manažmentu a marketingu, Fakulta ekonomika a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 949 76 Nitra, 0042/37/65 08 187, e-mail: Dusan.Simo@uniag.sk

Acta oeconomica et informatica 2
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2004, s. 32–35

KONKURENCIESCHOPNOSŤ SLOVENSKÝCH PRODUCENTOV COMPETITIVENESS OF SLOVAK AGRICULTURAL PRODUCERS

Peter BIELIK

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

The market mechanism's operation in the sectors of agriculture and food industry is characterized by particularities which are manifest differently at macro - and microeconomic levels in comparison to other production sectors. The question of competitiveness of home agro-producers has become one of the topical themes connected with the accession of the Slovak Republic to the European Union. It is related to the fact that agrarian markets, especially food ones, have their own spectacular particularities showing themselves in high sensitivity to the effects of outside environment and in strong motivation of the enterprise for becoming involved in competition. Liberalized economy versus Common Agricultural Policy (CAP) of the EU might be a potential source of disharmony of economic development in the common European area.

Key words: restructuring, competitiveness, strong points, weak points, threats, opportunities, SWOT analysis

Slovenská ekonomika je v súčasnosti otvorenou ekonomikou s malým vnútorným trhom. Z tohto dôvodu výkonnosť slovenskej ekonomiky a najmä odvetvia poľnohospodárstva je citlivá na vývoj vonkajšieho prostredia, t. j. na globálne trendy vo svetovej ekonómike a vývoj v európskom ekonomickom priestore.

S ekonomickým rozvojom SR po roku 1989 klesá relatívny význam poľnohospodárskeho sektora v slovenskej ekonómike (tab.1).

Pokles podielu poľnohospodárstva na HDP, zamestnanosti a investíciah je prirodzeným ekonomickým javom. Vyskytuje sa aj v iných krajinách V4 a je spôsobený dopytovou bariérou.

Po roku 1989 nastal prudký pokles poľnohospodárskej produkcie a príjmov poľnohospodárov. Dôvodom bol negatívny vývoj poľnohospodárskych cenových relácií a pokles vládnej podpory poľnohospodárstva. Pokles poľnohospodárskej pro-

dukcie však nemusí byť indikátorom zlej poľnohospodárskej a celkovej hospodárskej politiky štátu. Keďže poľnohospodárstvo bolo v predtransformačnom období silne dotované a politický preferované, pokles poľnohospodárskej produkcie svedčí aj o zlepšení alokácie zdrojov v ekonómike. Medzi dôležité faktory poklesu ekonomickej výkonnosti poľnohospodárstva zaradujeme transformačnú neistotu podnikov, extrémnu rozdrobenosť vlastníctva pôdy, neprehľadné vlastnícke vzťahy, zle fungujúce finančné trhy a neistotu v odberateľsko-dodávateľských vzťahoch.

Vstup slovenského poľnohospodárstva do EÚ nebude jednoduchým procesom vzhľadom na rozdielnu ekonomickú situáciu a rozdiely v poľnohospodárskej politike. Ekonomické pozície našich výrobcov najlepšie vystihuje porovnanie, že hodnota finálnej produkcie na jeden hektár p. pôdy dosahuje len niečo málo štvrtinu úrovne EÚ (576 EUR. ha⁻¹). Ešte horšie

Tabuľka 1 Podiel poľnohospodárskeho sektora v hospodárstve SR

Ukazovateľ (1)	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2000
Podiel poľnohospodárstva na HDP (%) (2)	9,3	5,7	6,5	5,6	4,4	4,3	4,3
Podiel poľnohospodárstva na celkovej zamest. (%) (3)	12,1	12,6	9,7	8,0	5,4	4,3	5,5
Podiel poľnohospodárstva na investíciah (%) (4)	–	–	4,3	4,2	3,3	2,5	2,6
Priem. podiel výdavkov domácností na potraviny (%) (5)	35,3	36,5	35,6	37,5	37,1	34,9	33,2

Prameň: Zelená správa MP SR

Source: Green Report of the Ministry of Economy of the Slovak Republic

Table 1 Proportion of the agricultural sector in Slovak economy

(1) indicator, (2) proportion of agriculture in GDP (%), (3) proportion of agriculture in total employment (%), (4) proportion of agriculture in investments (%), (5) average proportion of household expenditures in food

je to v tvorbe čistej pridanéj hodnoty v prepočte na hektár a pracovníka, kde dosahujeme len 16 resp. 10 % úrovne EÚ (Zdroj VÚEPP). To znamená, že produktivita pôdy i práce je podstatne nižšia v našom poľnohospodárstve nielen vo vzťahu k EÚ, ale aj k väčšine tranzitívnych krajín pristupujúcich do EÚ.

Zdroje týchto rozdielov pramenia priamo v naturálnej produktivite pôdy, kde u úrodach väčšiny rozhodujúcich komodít zaostávame za krajinami EÚ. Druhý rozdiel je v cenách a v úrovni podpory. Vývoj v cenách je dlhodobo charakterizovaný disharmoniou v neprospech cien poľnohospodárskej produkcie. V EÚ je stále vysoký podiel cenovej podpory na celkovej podpore poľnohospodárstva. Zatiaľ čo farmár v Nemecku potrebuje na kúpu 1 kg priemyselných hnojív predať 1,1 kg pšenice, musí nás výrobca predať až 3,9 kg tejto plodiny. O niečo lepšia je situácia pri živočíšných výrobkoch. Cenová podpora tvorí v rámci V4 najnižšie percento práve v SR, v roku 2000 predstavovala len 11 %, zatiaľ čo v EÚ 59 %. (V SR vysoký podiel výdavkov na potraviny z celkových výdajov domácnosti, zvyšovanie podpory by sa prejavilo na raste blahobytu domácností s najnižšími príjimami.) Úroveň podpory slovenského poľnohospodárstva je v posledných rokoch podstatne nižšia, ako je podpora v EU, ale mierne vyššia ako v ostatných krajinách V4, redistribučné bremeno slovenskej poľnohospodárskej politiky je však vyššie ako je priemer v krajinách OECD, inými slovami, podpora poľnohospodárstva relatívne k vytvorenému HDP je na obyvateľa stále vysoká. Vstupom SR do EÚ sa zmení spôsob aj úroveň podpory poľnohospodárstva. Z hľadiska spôsobu sa SR prispôsobí nástrojom SPP. Nastane prechod na podporu prostredníctvom vyšších cien a priamych platieb na hektár, nezávislých od produkcie. Aký to však bude mať ekonomický vplyv?

V porovnaní so súčasou situáciou sa zvýšia ceny poľnohospodárskych komodít. Je to pozitívny vplyv na produkciu, zisky a blahobytne efekty slovenských poľnohospodárov. Očakávaný pohyb cien smerom hore spoločne so prísnením hygienických a kvalitatívnych požiadaviek bude mať vplyv na ceny a konkurenčnosť potravinárskeho priemyslu.

Vplyv priamych platieb je pre SR jednoznačne pozitívny. Očakávame, že nebudú mať priamy vplyv na produkčné rozhodnutia výrobcov ale ich vplyv sa prejaví v raste investícií, ako blahodárny investičný zdroj.

Další problém súvisí s pôdou. Trh s ňou charakterizujeme ako nerozvinutý a neprehľadný. Neexistujú funkčné a pravidelné aktualizované štatistické prieskumy o pôde a jej vlastníkoch. Trh s pôdou v podmienkach SR poznačila extrémna rozdrobenosť vlastníctva pôdy a taktiež očakávania vlastníkov v spojitosti s rastom jej cien po vstupe do EÚ. Podľa výsledkov OECD v roku 1997 na Slovensku existovalo 9,6 milióna parciel s priemernou veľkosťou 0,45 ha, ktorú vlastnilo okolo 12 až 15 vlastníkov. Kým v krajinách s rozvinutou trhovou ekonomikou sa vlastníctvo pôdy konsolidovalo, v SR takýto proces neprebehol a vysoká rozdrobenosť pretrváva až do súčasnosti, čím sa nielen brzdí trh s pôdou, ale zároveň tento stav zamedzuje uskutočňovaniu dlhodobých investičných projektov v rámci existujúcich poľnohospodárskych podnikov. Existujúce problémy s pôdou ovplyvňujú aj organizačno-právnu formu podnikania na pôde, takže ešte stále transformované družstevné poľnohospodárske podniky obhospodarujú 50,2 % pôdy.

V tejto súvislosti vzniká otázka, ktoré sú hlavné dôvody, prečo samostatne hospodáriaci rolníci nie sú dominantnou formou podnikania v poľnohospodárskej provýrobe i napriek tomu, že v roku 2000 na Slovensku bolo registrovaných viac ako 21 tisíc súkromne hospodáriacich rolníkov hospodáriacich na priemernej výmere 10,4 ha poľnohospodárskej pôdy.

Atomizované vlastníctvo pôdy chápeme ako jeden z hlavných dôvodov toho, že sa zabrzdi prechod na súkromné hospodárenie na pôde. Druhým dôvodom sú **vysoké transakčné náklady**, ktoré sú technického, (stratené a poškodené katastrálne mapy a pozemkové registre, zrušenie fyzických hraníc medzi parcelami v procese kolektivizácie) a právneho charakteru (dlhodobé neregistrovanie prevodov pôdy vo vlastníckom registri). Svoj podiel na existujúcom stave majú aj nedokonalosti na kapitálových trhoch spojené s obmedzeným prístupom ku kapitálu a jeho nízkou ziskosťou v poľnohospodárstve.

Aké sú vzhľa celkovej agrárnej konkurenčnosť SLOvenského poľnohospodárstva po vstupe do EÚ?

Pred vstupom do EÚ bude SR musieť prijať nástroje SPP a postupne aj úroveň podpory poľnohospodárstva v EÚ. Vstupom do EÚ sa zvýšia poľnohospodárske ceny, klesne blahobyt spotrebiteľov, zvýši sa blahobyt poľnohospodárskych producentov a Slovensko bude čistým odberateľom príjmov zo spoľočného rozpočtu EÚ. Vplyv prijatia SPP je nejasný. Pozitívny vplyv na SR budú mať čisté transfery príjmov zo spoločného rozpočtu, pozitívom bude aj zvýšenie efektívnosti ekonomických (trhových) a právnych inštitúcií. Negatívom je zhoršenie alokácie výrobných faktorov v ekonomike SR. Vysoká podpora poľnohospodárstva prevzatá zo SPP EÚ spôsobí, že výrobné zdroje sa nebudú používať v odvetviach, kde je ich prínos vysoký, ale zostanú v poľnohospodárstve, ktoré je chránené. Výrobné zdroje sa nebudú využívať v súlade s komparatívnymi výhodami, čo môže z dlhodobého hľadiska spomaliť hospodársky rast krajin.

Predpokladané dopady po našom vstupe do EÚ vytvárajú možnosti ale aj hrozby pre konkurenčnosť poľnohospodárstva a vytvoria tlak na diferencovaný rozvoj podnikateľských subjektov. To, čo sa nepodarilo realizovať transformáciou poľnohospodárstva po roku 1989 vo vzťahu k rozvoju typického európskeho farmárenia, možno spôsobiť až nás vstup do EÚ. To ohrozenie sa môže dotknúť predovšetkým podnikov s koncentrovanou velkovýrobnou formou podnikania na pôde. Ako v tejto súvislosti hodnotia optyvaní respondenti dopady vstupu Slovenska do EÚ na príklade poľnohospodárstva? Názorová hladina respondentov nie je v tejto zásadnej otázke jednotná.

Od vstupu viac ako 70 % respondentov očakáva predovšetkým pozitívne efekty. Tie by mali byť spojené hlavne s prílivom zahraničného kapitálu, zahraničných investícií do nových technológií a s rastom produktivity práce, ktoré by mali znižovať potenciálne ohrozenia a riziká spojené s jednotným trhom a konkurenciou s ním súvisiacou. Aj systém podpory poľnohospodárskych producentov prostredníctvom priamych platieb a jeho postupné zbližovanie na úroveň výrobcov v EÚ je silným motívom domáčich výrobcov pre podporu vstupu do EÚ.

Vstup do EÚ je spojený s využívaním štyroch základných slobód pohybu výrobcov, služieb, kapitálu a osôb, ktoré môžu byť súčasne ohrození, pretože s nimi súvisí rast všetkých form nákladov a trhovej konkurencie pre domáčich producentov. Medzi ohrozenia patrí kvotácia poľnohospodárskych produktov, vysoký (20,8 %) podiel farmárov hospodáriacich na výmere do 2 hektárov, odliv vysokokvalifikovanej pracovnej sily za lepšími životnými a pracovnými podmienkami do súčasných členských krajin EÚ a pod.

V čom vidia konkurenčnú výhodu a nevýhodu respondenti v komparácii s EÚ? Sme vôbec konkurenčnosť smerom k podnikom v EÚ?

Medzi potenciálne silné stránky našich podnikov sa považuje ešte stále lacná pracovná sila a pritom jej vysoká odbornosť, diverzifikovaná poľnohospodárska výroba, geografická poloha

Tabuľka 2 Vzdelanost' farmárov a ich odbornosť

Vzdelanie (1)	bez vzdelania (4)	základné (5)	stredné bez maturity (6)	všeobecnovzdelávacia stredná škola (7), gymnázium (8)	stredná poľnohospodárska škola (9)	stredná odborná škola nepoľnohospodársky orientovaná (10)	poľnohospodárska univerzita (11)	nepoľnohospodársky orientovaná univerzita (12)	postgraduálne štúdium (13)	Spolu (14)
Podiel (%) (2)	1	19	22	5	14	22	13	4	0	100
Počet SHR (3)	4	79	90	22	57	89	55	15	1	412

Prameň: Vlastný výskum, PHARE ACE

Source: own results, PHARE ACE

Table 2 Education and expertise of private farmers

(1) education, (2) proportion (%), (3) number of private farmers, (4) no education, (5) primary school, (6) high-school without GCE examination, (7) grammar school, (8) completed gymnasium, (9) agricultural high school, (10) non-agricultural technical high school, (11) agricultural university, (12) non-agricultural university, (13) postgraduate study, (14) total

Tabuľka 3 Získanie schopnosti riadiť farmu

Pôvod (1)	od rodičov, práca na domácom pozemku alebo farme (4)	z práce na družstve alebo štátom majetku (5)	vyučil som sa v škole (6)	od iných farmárov (7)	z vlastných skúseností (8)	iné (9)	Spolu (10)
Podiel (%) (2)	46	12	11	2	20	1	100
Počet SHR (3)	190	50	46	8	83	5	412

Prameň: Vlastný výskum, PHARE ACE

Source: own results, PHARE ACE

Table 3 Acquisition of the ability to manage a farm

Slovenska a špecializácia poľnohospodárskej výroby. Tieto v praktickej rovine môžu predstavovať aj možné ohrozenia.

Potenciálne slabé stránky vidia producenti v nízkej pripravenosti na vstup do EÚ. Farmári a podniky sa musia podrobne zoznámiť s pravidlami konkurenčnej súťaže na európskych trhoch, naučiť sa realisticky hodnotiť svoju pozíciu na týchto trhoch, byť schopní identifikovať signály o budúcom vývoji daného trhu a využívať vysokú odbornosť pre získanie konkurenčnej výhody pred svojimi konkurentmi. Musia sa naučiť spracovávať dostupné informácie poskytované EÚ, využívať informačné a komunikačné technológie, poznatky o štrukturálnych fondov, zvláštnu mechanizmus uchádzania sa o dotačné prostriedky a prostriedky zo zdrojov SAPARD. Samotný program SAPARD umožňujúci čerpať zdroje predvstupovej pomoci (v rokoch 2004–2006 ide o 29 mld. Sk) naznačuje značné problémy v adaptácii poľnohospodárskych výrobcov na možnosť reštrukturalizácie (predkladanie nekvalitných projektov). Skúsenosti krajín, ktoré vstúpili do EÚ hovoria, že im trvalo 3–5 rokov, kým si ich podniky a štátne štruktúry zvykli na celú procedúru čerpania fondov a boli schopní tieto zdroje vo svoj prospech využívať.

Osobitnú skupinu ktorej je potrebné venovať zvýšenú pozornosť v súvislosti so vstupom do EÚ sú samostatne hospodáriaci rolníci.

Vzdelanostná štruktúra farmárov poukazuje na stupeň dosiahnutého vzdelania a dosiahnutú odbornosť. Takmer 80 % farmárov z výberovej vzorky respondentov má dosiahnuté stredné a vyššie vzdelanie, no až 30,5 % z nich má nepoľnohospodárske vzdelanie, to znamená, že ich súčasnú odbornosť a schopnosť pracovať a riadiť farmu na 46 % získali zo skúseností od svojich rodičov a vlastnou prácou popri rodičoch, alebo zo získaných vlastných skúseností z práce na farme v minulosti. 13% farmárov má úplné univerzitné vzdelanie získané v odboroch agronóm, zootechnik, mechanizátor, alebo ekonóm. Aj keď ich vzdelanie je prierezové a interdisciplinárne, bolo orientované na uplatnenie sa v podmienkach poľnohospodárskej velkovýroby. Nízky je podiel farmárov, ktorí získaval odbornosť z práce na družstvách, resp. štátnych majetkoch. To znamená,

že početná a silná skupina súčasných farmárov nepôsobila pred rokom 1989 v socialistickej poľnohospodárskej velkovýrobe a ich motívom pre podnikanie bola reštitúcia pôdy, strata zamestnania v priemyselných podnikoch, resp. návrat k bývalým rodinným tradíciam.

Medzi slabé stránky fariem patrí nízka produktivita a využiteľnosť práce, efektívnosť poľnohospodárskej výroby, nízka ziskovosť a príjmová parita farmárov a vidieckych domácností, nevyhovujúca kapitálová štruktúra, nedostupnosť a nákladnosť kapitálu, slabá marketingová stratégia, nedostatočný výskum a vývoj, nedostatočná jazyková pripravenosť apod.

Súhrn

Fungovanie trhového mechanizmu v sektore poľnohospodárstva a potravinárstva sa oproti iným výrobným odvetviám vyznačuje osobitosťami, ktoré sa prejavujú diferencované v makroekonomickej a mikroekonomickej rovine. Otázka konkurencieschopnosti domáčich agroproducentov sa stáva jednou z aktuálnych tém v súvislosti so vstupom SR do EÚ. Súvisí s tým, že agrárne, no najmä potravinové trhy majú svoje osobité špecifika, prejavujúce sa najmä vysokou citlivosťou na vplyvy vonkajšieho prostredia a silnou podnikovou motiváciou k zapojeniu sa do súťaže. Liberalizovaná ekonomika versus Spoločná agrárna politika EÚ môže byť potenciálne zdrojom disharmónie ekonomickej rozvoja v spoločnom európskom priestore.

Kľúčové slová: reštrukturalizácia, konkurencieschopnosť, silné stránky, slabé stránky, ohrozenia, priležitosť, swot analýza

Literatúra

BIELIK, P. 1998. Comparison of the agricultural enterprises efficiency between Slovakia and the EU, Agricultural Economics, vol. 44, 1998, no. 10, p. 449–452.

- BIELIK, P. - POKRIVČÁK, J. - JANČÍKOVÁ, V. - BEŇO, M. 2002. Natural, production and economics conditions of restructuring individual farms and enterprises in the Slovak Republic. In: Agricultural Economics, vol. 48, 2002, no. 5
- OECD. 1997. Prehľad polnohospodárskych politík: Slovenská republika.
- SWINNEN, J. F. 1996. Endogenous Price and Trade Policy Developments in Central European Agriculture, European Review of Agricultural Economics, vol. 23, 1996, p. 133–160.

POKRIVČÁK, J. - BIELIK, P. 2001. Selected problems of restructuring and transforming of agriculture. In: Agricultural Economics, vol. 47, 2001, no. 8, p. 356–360.

Kontaktná adresa:
prof. Ing. Peter Bielik, PhD., Katedra ekonomiky, FEM, SPU v Nitre, tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra

Acta oeconomica et informatica 2
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2004, s. 35–40

POLISH FARMERS' INVESTMENT ACTIVITIES WITH BUDGET SUBSIDIES

INVESTIČNÉ AKTIVITY POŁSKÝCH FARMÁROV PODPOROVANÉ DOTÁCIOU ZO ŠTÁTNEHO ROZPOČTU

Grzegorz SPYCHALSKI

University of Agriculture of Szczecin, Poland

The paper presents an analysis of investment activity among Polish farmers according to the statistical data coming from the governmental Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture. Demand for investment credits and an important state politics measure – subsidies to interest rate - are discussed. Prognostic and applicable conclusions for the agricultural policy in Poland are given.

Key words: investment, Polish farms, subsidies, governmental agency

According to economic theory, the basic foundation of long-term growth is connected with investment activity (Czarny et al., 1998). In order to improve capacity and quality of production assets and to implement technical progress, entrepreneurs should buy new means of production. Afterwards modern knowledge is provided and efficiency of capital and labour is increased (Nasiłowski, 1999). Investments are a crucial element of economic trust in agriculture, where one can observe specific production conditions strongly dependent on natural environment and biological processes. In this case economic policy should support free-market regulations facilitating a particular direction of farmers' purchases. The Polish agricultural policy is carried out by a governmental agency called the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (ARMA), which was founded in 1993 to support agricultural investments, changes in the agrarian structure and educational undertakings in rural areas (Act of Agency... 1994). One of the measures used by the Agency is connected with subsidized interest for investment credits granted from resources of selected banks cooperating with ARMA. The aim of this study is to analyse the range and structure of credits with subsidies, based on the demand of farmers in 2000.

Material and methods

The basic material of the work was collected in the Agency for Restructuring and Modernisation in Warsaw and consists of the statistical data concerning numbers of preferential credits, values of particular credit lines, observed credit demand in

agricultural enterprises in Poland and regional differences in given credits. Moreover, some governmental analysis and reports were discussed in order to determine premises of credit changes. In particular, the documentation analysis method was used, with special consideration of inductive way of concluding. Apart from this description statistical methods were adopted to the presentation of selected source materials. Comparison analysis was partly used in the regional credit structure.

Investment credit demand

In 2000, the basic credit lines with ARMA subsidies offered by commercial banks for investment activities of the farmers comprised:

1. Investment credits for basic undertaking in agricultural food processing and services (symbol IP).
2. Preferential credits for agricultural land purchase (KZ).
3. Young farmer investment credits - for people below the age of 40 (MR).
4. Credits for doing business in special branches such as dairy farming, machinery and equipment, meat industry, fishery (BR).
5. Credits for special agricultural activities (horticulture, animals) for farmers potential increasing (RP).
6. Credits for creation of additional workplaces out of agricultural enterprises in rural areas (MP).
7. Credits for the removal of damage caused by natural catastrophes (KL).
8. Settlement program credits for the farmers coming from eastern Poland to western areas to establish farms in the land State Assets (OR).